

javnoj propovijedi u zagrebačkoj katedrali 18. ožujka 1938. godine. Predavač je istaknuo kako je hrvatski katolički dnevnik *Hrvatska straža* pokušao objavljivati članke o pogubnosti rasne ideologije i nauka, o progonu Katoličke Crkve pod nacističkim režimom, no cenzura Kraljevine Jugoslavije te je članke zabranjivala. Nadalje, nastavlja Batelja, nadbiskup Stepinac 6. veljače 1943. g. velikim pismom veleposlaniku Italije u NDH u Zagrebu opisao je nedjela i zlodjela koje su talijanske postrojbe učinile u njegovu rodnom Krašiću, ubivši nekoliko žitelja i prouzročivši veliki strah. Ostatak predavanja autor je posvetio opisivanju humanitarne pomoći koju je nadbiskup Stepinac pružao potrebitima za vrijeme Drugoga svjetskoga rata te sudskom procesu komunističke vlasti protiv njega nakon rata. U tom poratnom kontekstu kratko se osvrnuo i na teško stanje Katoličke Crkve u Istri, zaključujući kako su Istra i Stepinac *zdrženi nepobitnim tragovima mučeničke krvi koje je prouzročio komunistički progon*, a o toj žrtvi se pred sudom moraju očitovati članovi kako Komunističke partije Jugoslavije tako i Komunističke partije Italije.

Izlaganje dr. Jurja Batelje u Državnom arhivu u Pazinu potaklo je veliko zanimanje prisutnih na što ukazuje i opširna rasprava o povezanosti Istre i Stepinca, ali i odnosa istarskoga klera i komunističke jugoslaven-ske vlasti nakon Drugoga svjetskoga rata. Pitanje Stepinčeva djelovanja u vrijeme prije i za vrijeme Drugoga svjetskoga rata i dalje je nedovoljno razjašnjeno te otvara nove izazove historiografiji, odnosno znanstvenomu – politički i vjerski neopterećenomu pristupu tomu problemu.

Milan RADOŠEVIĆ, prof.

Izložba *Omišalj iz Državnog arhiva u Rijeci*

3. X. – 9. X. 2008. godine

U petak 3. listopada 2008. g. u Državnom arhivu u Rijeci otvorena je izložba pod nazivom *Omišalj iz Državnog arhiva u Rijeci*. Autori su izložbe sâm ravnatelj Arhiva Goran Crnković, prof., i Theodor de Canziani, prof. Izložba je dokaz bogate omišaljske povijesti i kulturne baštine, a plod je uspješne suradnje Općine Omišalj i Arhiva u kojoj je otvorena do 9. listopada 2008. godine.

Kako navode autori, omišaljska arhivska građa ne nalazi se na jednom mjestu. Naime, Arhiv, koji treba sadržavati arhivsko gradivo cijele Primorsko-goranske županije, nije nikada preuzeo pismohranu nekadašnje općine Omišalj, pa je stoga veliki broj dokumenata izgubljen, a ostali je dio razasut u raznim hrvatskim arhivskim fondovima. Za postavljanje je ove izložbe uzeta građa iz fonda Zemaljskoga sabora Istre jer je Omišalj na o. Krku zajedno s drugim Kvarnerskim otocima bio u 19. st. i u počecima 20. st. u okviru pokrajine Istre sa sjedištem u Pazinu i Poreču u austrijskom dijelu Austro-Ugarske. U tom se fondu čuvaju materijali i podaci za Omišalj, i to pod kategorijama crkve, škole, cesta, voda i poljodjelstva. Autori navode i to da su dokumente iz razdoblja od 1808. do 1848. g. našli u fondu Riječkoga gubernija, a dokumente iz 20. st. od 1941. g. kada je Kr. Italija okupirala i tadašnje Hrvatsko primorje u fondu Riječke prefektуре. Dio su građe za izložbu autori uzeli i iz fonda Oblasnoga NO-a Rijeka, zatim Kotarskoga NO-a Rijeka (do ukinuća kotara 1967. g., imao je nadležnosti nad općinama

o. Krka), NO-a Krk, te Mjesnoga NO-a Omišalj (od 1946. g.) i Omišaljskoga društva za štednju i zajmove. Na kraju 19. i početkom 20. st., Kotarski građevni ured na Sušaku (danas istočni dio Rijeke) bio je nadležan i nad krčkim kotarom, stoga se tamo nalazi tehnička dokumentacija za javne radove ili građevine, a sada je upotrijebljena za izložbu. Osim toga, izloženi su i sudski predmeti do kojih su autori došli u Kotarskom sudu Krk.

Arhivska je građa izložena u dvije prostorije. U prvoj se, između ostaloga, nalazi Pravilnik Ribarske zadruge u Omišlju te izvještaj sa sjednice održane 20. svibnja 1924. g. upućen Zemaljskom sudu u Šibeniku, gdje su navedene i promjene do kojih je u funkcijama došlo u toj Zadruzi. Nadalje se tu nalazi i Zapisnik kotarskoga vijeća Omišlja, upućen Narodnom vijeću iz 1918. g. (Države SHS sa sjedištem u Zagrebu) te odluka iz Karlovca 1929. g. o rješenju molbe za odabir Oblasnoga izaslanika iz Omišlja. Osim toga izložena je i karta (nije navedena godina) – skica postojeće banovinske ceste na omišaljskom području i nove ceste koja bi trebala prolaziti po ucrtanim poštanskim putovima. Moguće je vidjeti i dopis Poglavarstva općine Omišalj, Srez Krk iz 1929. g., o izgradnji kućice nad vrelom vode u Vozu, uz potpis tadašnjega načelnika Vegljačića te izrezak iz novina 1910. g. pod naslovom *Oglas dražbe kojim Poglavarstvo Općine Omišalj razpisuje dražbu za prodaju odlomka občinske čestice zvanog Stran...* Odgovorna je osoba Albanese, onodobni načelnik Omišlja. U istoj su prostoriji svoje mjesto našle i Poštanske knjige s popisom ulagatelja, zatim materijali lučke ispostave, te popisi dužnosnika Omišaljskoga društva za štednju iz 1911. godine.

Osim navedenoga, tu su i razni nacrti i projekti, npr. projekt za izgradnju kupališta uz more u podnožju Omišlja (Projekt zur Erbaug einer 'Seebad-anstalt' am Meeresstrande bei Castelmuschio, Insl. 'Veglia'). Taj je nacrt otisnut i na prospektima izložbe. Zatim, projekt i nacrti za izgradnju vodovoda za *općinu Omišalj* iz 1909. g. arhitektonskoga zavoda u Ljubljani (Projekt zu einer Wasserversorgung für die gemeinde Castelmuschio) te plan, odnosno osnova za morsko kupalište u Omišlju (Piano dello Stabilimento Balneare di Castelmuschio-Isola Veglia) koje je napravio gradski građevni odred u Sušaku (Ufficio Tecnico Municipale) 1925. godine. Iskaz i nacrt za radove na zgradi osnovne škole Omišalj (Perizia: dei lavori di sistemazione della scuola materna di Castelmuschio), koja se nalazi na mjestu nekadašnjega frankopanskoga kaštela, datira iz 1942. g. A iz 1926. g. je i kupalište *Bolesničkoga potpornoga društva Sv. Antona* položajni nacrt kojega je autor istaknuti sušački arhitekt Zlatko Prikrlj (1893. – 1991.).

Uz nabrojene izložke, u prvoj prostoriji priložene su i knjige rođenih i umrlih iz 19. st., koje su temelj i za bitnija demografska istraživanja toga područja u tom razdoblju.

U drugoj prostoriji nalazi se 50-ak razglednica u rasponu od druge polovice 19. st. do 60-ih godina 20. stoljeća. Na njima je prikazana tematika vezana za Omišalj, kao npr. narodne nošnje, procesije, fotografije krojačica, jedrilice u Pesji, Voz i stare kuće, sâm grad Omišalj, te pojedina zdanja kao npr. hotel Učka i dr.

Prema riječima samih autora izložbe i sadašnjega načelnika Općine Omišalj, Tome Sparožića, ova je izložba, tj. kratki pregled povijesti toga krčkoga naselja –

grada, dokaz neiscrpna vrela podataka koji postoje o tome mjestu. Njezina je važnost u tome što može biti iskorištena kao baza za daljnje istraživanje povijesti toga kulturnoga, te poviješću i prošlošću bogatoga grada. Iz izloženih dokumenata i nacrtu vidljivo je da se na ovom području odvijao suživot mnogih kultura te da je bila razvijena komunikacija na austro-ugarskom prostoru, dakako uvažavajući činjenicu da je tanka, ali gospodarski i politički vladajuća struktura do potkraj 19. st. bila talijanaško-talijanska. Dakle, ova izložba arhivske građe o Omišlju ima neprocjenjivu vrijednost podataka o tom gradu na o. Krku i o njegovim stanovnicima te može biti dobar početak istraživanja i daljnje proučavanja povijesti toga kraja.

Nina SPICIJARIĆ, prof.

Eduard Hercigonja, *Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.

Najnovija knjiga akademika Eduarda Hercigonje *Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva* ugledala je svjetlo dana u prosincu 2009. g. u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade. Knjiga je izdvojena cjelina, tj. dopunjen i proširen autorov doprinos velikomu projektu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti "Hrvatska i Europa". Riječ je o vrlo važnom projektu koji je zamišljen kao sveobuhvatna obrada hrvatskoga identiteta i njegova dioništva u europskoj i uopće univerzalnoj zajednici, a ovim proširenim izdanjem široj čitateljskoj publici dostupnim postaje upoznavanje s fenomenom hrvatske kulture – glagoljaštvom.

Knjiga akademika Hercigonje podijeljena je na tri velika dijela: *Glagoljaštvo i glagolizam u ranome srednjem vijeku*, *Glagoljaštvo u razvijenom srednjovjekovlju* i *Glagoljaštvo i glagoljica od XVI. do XIX. stoljeća*.

U prvom se dijelu autor bavi povijesnim okvirom procesa inkulturacije vrednota kršćanske duhovnosti u Hrvata, počecima hrvatskoga glagoljaštva i glagolizmom te njegovim razvojem i uvjetima razvoja od IX. do poč. XIII. stoljeća. Zatim, obrađuje početke glagoljičke književnosti, osobito najstarije sačuvane tekstove te epigrafiku, među kojom je posebno istaknuta Bašćanska ploča, *svojevrni rodni list kojim je posvjedočeno nastajanje jednoga jezično-književnoga procesa što traje već devet stoljeća*. U zaključku prvoga dijela autor daje pregled uspona hrvatskoga glagoljaštva i glagolizma na dijakronijskoj vertikali hrvatske crkvene, kulturne i književne povijesti u razdoblju od IX. do kraja XII. stoljeća.

Drugi, pak i opsegom najveći, dio knjige posvećen je problemima, značajkama i posljedicama dosadašnjih istraživanja, tj. periodizaciji razvojnoga procesa samoga glagoljaštva u tijekovima društvenoga života srednjovjekovne Hrvatske. Pomoću raspoloživih vrela (povijesnih, pravnih i književnih) autor je strukturirao *vremenskorazdionni nacrt* hrvatskoga glagoljaštva: prvo razdoblje (s unutrašnjom razdiobom na tri podrazdoblja) – od kraja IX. do 30-ih god. XVI. st., tzv. **vrijeme uspona** i drugo razdoblje (s unutrašnjom razdiobom na dva podrazdoblja) – od 30-ih god. XVI. do početka XIX. st., tzv. **vrijeme silaska**. Osim toga u ovo poglavlje još ulaze potpoglavlja u kojima autor progovara o prijelomnom XIII. st. i papinskim